

MILLIY MUSIQA SAN'ATI VA YOSHLAR TARBIYASI

Boboyev Omonxon Muhammadiyevich

Qarshi davlat universiteti,

cholg'u ijrochiligi va vokal san'ati kafedrasi o'qituvchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada milliy musiqa san'atimizning yosh avlodni tarbiyalashdagi munosib o'rni yoritib berilgan. Milliy musiqamiz tarixi va o'rganilishi an'anaviy xonandalik fani misolida tadbir etilgan. O'rta asr musiqashunoslarining ilmiy-musiqiy merosi va zamonaviy o'zbek kompozitorlarining ijodida milliy musiqa san'atimiz namunalarining qo'llanilishi haqida fikr yuritilgan.*

***Kalit so'zlar:** Buxoro Shashmaqomi, Xorazm maqomlari, Farg'ona — Toshkent maqom yo'llari, doston, ertak, maqol, qo'shiq, topishmoq, mafkura, psixologiya, ustoz-shogird an'analari.*

Musiqa ijrochilik san'ati o'zining juda qadimiyligi bilan davrlar osha rivojlanib kelayotgan hamda hozirgi kun bilan hamnafaslikda kamol topib kelayotgan san'at sohalaridan biridir. Ajdodlarimiz tomonidan ardoqlangan mumtoz musiqa san'ati badiiy-ma'naviy madaniyatimizning ajralmas mulkiga aylanib ulgurgan. Shu jumladan, o'zbek musiqa merosining ko'hna va hamisha navqiron maqom san'ati ham asrlar qarida har xil ko'rinishlarda namoyon bo'ldi va taraqqiy etdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maqom san'atini takomillashtirishda, eng avvalo, azaliy ijro an'analari asnosida yangi ijod navlarini yaratish bilan mumtoz musiqani rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan 20 dan ortiq qaror va farmoni sohada yangicha munosabatni shakllantirdi. Davlatimizning "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ham yosh avlodni hozirgi zamon talabiga to'la javob beradigan yetuk mutaxassislar qabilida tarbiyalash nazarda tutilgan. Buning uchun ta'limda barcha sharoitlar yetarli darajada mavjuddir.

Biz bilamizki, o'rta asr musiqashunoslarining ilmiy-musiqiy merosi va zamonaviy o'zbek kompozitorlarining ijodida xalqimizning noyob durdonalari o'rin olgan. Musiqa ijrochiligi, xalq musiqa ijodiyoti va uning janrlari asosida rivojlanadi. Ijro an'analari va yo'llari ham ijrochilik amaliyoti jarayonida kengayib, boyib boradi. Aslida ijrochilik amaliyoti og'zaki tarzda og'izdan-og'izga, avlodlardan-avlodlarga o'tib kelgan. Ushbu jarayon "ustoz-shogird" an'analari negizida kamol topib kelgan.

An'anaviy xonandalik ta'limi bizgacha ustoz-shogirdlik maktablari tizimi orqali etib kelgan. Adabiyotlarda bu an'ananing rivojlanib kelganligi qayd etib o'tilgan.

An'anaviy xonandalikni kasb etish niyatida bo'lgan har bir ovoz sohibi albatta bir ustozni etagini tutib, ustozdan ijrochilik, xonandalik sirlarini o'zlashtirishga harakat qilgan. Xalqimiz tomonidan bu amaliyot albatta o'zining qoidalariga ega bo'lganligi alohida qayd etib o'tilgan. Qadimdan bizga ma'lumki, musiqiy qobiliyat, ovoz imkoniyati va san'atga ishtiyoqi bo'lmaganlar bu kasbga murojaat etishmagan. Qobiliyati borlar esa o'z ustoziga mehr qo'yib, sohasining barcha qiyinchiliklariga bardosh berib, kasb o'rganishga harakat qilib kelgan. Xonandalikning eng muhim xislatlaridan biri ham shunda deyish mumkindir.

Dunyodagi barcha xalqlar kabi o'zbek xalqi ham o'zining o'ziga xos milliy qadriyatlari va shu bilan birgalikda o'tmishi, tarixi davomida vujudga kelgan, shakllanib rivojlangan ma'naviy, musiqiy va adabiy merosiga egadir. O'zbek musiqa merosining har tomonlama mukammalligi va ma'naviy boyligi barchaga ayondir. Ma'lumki, har qanday milliy meros davrlar osha avlodlardan - avlodlarga o'tib kelgan. Bu albatta og'zaki tarzda asrlar osha xalqimizni ma'naviyati sifatida amaliyot rivojiga xizmat qilib kelmoqda. Milliy qadriyatlar zamon talabi taqozo etgan urf, odat, mehnat va hayot jarayoni sekin-asta zamonga moslanib, an'anaga aylanib boraveradi. Milliy musiqa merosimizning shakllanish jarayonida xalq an'analari muhim ahamiyat kasb etgan. Xususan, mavjud an'analari bir-birini to'ldiruvchi, alohida o'ziga xoslik xususiyati va sifatiga ega bo'lib kelgan.

Azaldan ana'ana tarzida bizgacha etib kelgan va davr taqozosi bilan zamonaviy rivoj topib kelayotgan xalq musiqasini o'rganish hozirgi kunda har doimgidan ham ahamiyatlidir. Chunki, hozirgi umumbashariyat madaniyatlarining o'zaro ta'siri davrida milliy an'analarni saqlash, avaylash va ijodiyotni shunga asoslash juda muhim tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Xalq musiqasining azaldan shakllanib kelgan bir qator yo'nalishlari mavjud. Xalq musiqasi, mumtoz musiqa, bastakorlik va kompozitorlik ijodiyoti shular jumlasidandir. Mumtoz musiqa merosimiz tarkibidan o'rin olgan namunalar an'anaviy musiqa deb yuritilib kelingan. An'anaviy musiqaning yirik shakli, xalqimizning ma'naviy dunyosini, hayotiy kechinmalarini ohanglarda aks etib kelgan maqomlarimizdir. Maqomlar bizning yurtimizda o'ziga xos vohaviy ahamiyatga ega bo'lgan uch namunasi mavjuddir. Maqomat tizimi musiqa amaliyotida Shashmaqom-Buxoro maqomlari, Xorazm maqomlari va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari deb yuritiladi.

Muqarrarki, har bir musiqiy merosning o'z vohaviy jihatlari mavjud. Ana shu jihatlari eng avvalo ularning ijrochilik mezonlarida o'zini namoyon etadi. Ijrochilik ham juda katta va xilma - xil uslublarga ega. Bu uslublar o'z o'rnida turli shakllar bilan ham xarakterlanadi. Eng muhimi ijrochilik san'atining o'zbek milliy an'analari yuzaga kelgan.

Ijrochilik an'analari ham xalq ijodiyotidagi oddiy va murakkab namunalariga egadir. Maqom ijrochiligi murakkab jarayon hisoblanadi. Shu bois ijrochilik amaliyotida yakkaxonlikdan toki jamoaviy – ansambl bo'lib ijro etish shakllari yuzaga kelgan. Ansambl bo'lib ijro etishning musiqa ijrochiligi, qolaversa xalqlarning musiqiy an'alaridagi ijrochilik mezonlari o'ziga xosdir. Har bir xalqning o'z milliy musiqasi va milliy qadriyatlari negizida ansamblli ijro yo'llari shakllangan. Davrlar osha madaniyatimiz rivojlanishi negizida esa o'zbek maqom ijrochiligi yoki maqom yo'llariga mansub mumtoz musiqa ijrochiligida ham o'ziga xos ansamblli ijro an'analari yuzaga kelgan. Bizningdavrimiz, ansambl ijrochiligini yangi qirralarini ochish, o'tmish an'analari asosida zamonaviy shakllarni yaratish bilan bog'liqdir. Maqsad ham ma'naviy boyligimizni asrash, ularni mukammalligini o'zlashtirish va yangi talqinlarini yoshlar ongiga singdirishdan iboratdir. Chunki, mustaqil yurtimizning kelajagi bo'lgan yosh avlodni har tomonlama ma'naviyatli, komil inson sifatida tarbiyalashga katta e'tibor qaratilmoqda. Mazkur maqolada xonandalikni kasb etgan va ushbu yo'lda saboq olayotgan yosh xonandalar uchun nazariy va amaliy ma'lumotlar bayon etdik. Albatta yoshlarning mavjud ijro uslublarini egallashlari kelajakda o'z kasbining munosib egalari bo'lishlarida manba bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, har bir talaba maqom yo'lida yaratilgan ashulalar va xalq o'zaki ijodi namunalarini yaxshi o'rganib, kelajakda o'z faoliyati jarayonida qo'llasa, o'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda bunday asarlardan foydalansa, yoshlarning qadimiy va serjilo mumtoz ashulalarimizga bo'lgan munosabatlari shakllanib, ularni tinglash va kuylashga istagi yanada ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N. Pirmatova Ansambl sinfi fanidan UUM, T.: O'zDK 2018 yil.
2. O. Matëqubov. «Maqomot». T., 2004.
3. O. Matëqubov. Бухоро Шашмакомига бир назар. T., 2014.
4. O. Matëqubov. Узбекская классическая музбика. T., 2015.
5. Qodirovich M. M. Oquvchilarda musiqani idrok etish malakalarini rivojlantirish yo 'llari //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2022. – T. 1. – №. 3. – С. 256-259.
6. Мурадов М. К., Кадилова К. Использование национального музыкального наследия в формировании профессиональных навыков у будущих учителей музыки //Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2016. – №. 2. – С. 44-45.